
**ZAPEWNIENIE JAKOŚCI A KONKURENCYJNOŚĆ
GOSPODARSTW SADOWNICZYCH NA GLOBALNYM RYNKU**

**Quality assurance and the competitiveness of fruit farms on the global
market**

E u g e n i a C z e r n y s z e w i c z
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
ul. Leszczyńskiego 58, 20-068 Lublin
e-mail: eugenia.czernyszewicz@up.lublin.pl

ABSTRACT

The current economic development shows changes connected with the increasing process of globalization. They manifest themselves in different economic activity areas, also in international trade and consumer's behaviour. The essential characteristics of modern economics are rapidly changing conditions and the uncertainty that accompanies them. In such conditions, the main problem is the survival of a firm in the changing environment. To survive, businessmen are searching for opportunities to obtain supremacy in competitiveness. Quality, besides other features like costs, time and service, is a very important characteristic that distinguishes firms in terms of the competitiveness of the products made by them. The changes connected with the process of globalization also affect the competitive fruit market. Fruits are a very important Polish export stock on the EU and world markets and a product whose consumption affects the health condition of society.

The aim of this work was to define the importance of domestic fruit quality in assuring their competitiveness in a changeable market environment connected with globalization of economic relations.

Key words: quality, fruit, competitiveness, quality assurance, globalization

WSTĘP

Światowy rynek owoców jest rynkiem bardzo konkurencyjnym. Zmieniające się warunki gospodarowania, związane między innymi z przemianami zachodzącymi pod wpływem zmian klimatycznych i degra-

dacji środowiska oraz procesem globalizacji powodują istotne zmiany na rynku, do których producenci muszą się dostosować, jeśli chcą przetrwać. Muszą poszukiwać możliwości uzyskania przewagi konkurencyjnej na rynku nad innymi gospodarstwami czy organizacjami producentów i ich produktami. Istotnym wyróżnikiem konkurencyjności jest jakość. Obejmuje ona wiele cech owoców, które łącznie zaspokajają potrzeby i oczekiwania konsumentów. Z publikowanych wyników urzędowej kontroli owoców prowadzonych przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych wynika, że jakość owoców na rynku jeszcze dość często nie spełnia standardów jakości handlowej. Najwięcej ujawnionych nieprawidłowości dotyczy znakowania, a ponadto niezgodności z wymaganiami norm minimalnych (Szymańska 2007). Jeśli chodzi o jakość zdrowotną, prowadzone badania jednoznacznie wskazują, że zanieczyszczenie produktów roślinnych, w tym owoców, substancjami szkodliwymi nie odbiega od danych w innych krajach w Europie i na świecie. Jednak problemem jest duże rozproszenie informacji i ograniczony dostęp do baz danych oraz brak obowiązku corocznego podsumowania na przykład w postaci raportu. Według Oleszka i Maliszewskiej-Kordybach (2009) pozwoliłoby to wyeliminować subiektywne oceny i przezwyciężyć stereotyp Polski jako kraju z zanieczyszczonym środowiskiem i o znacznym stopniu ryzyka.

Celem pracy było określenie znaczenia jakości krajowych owoców w zapewnieniu ich konkurencyjności w warunkach zmian na rynku związanych z procesem globalizacji stosunków gospodarczych.

Pojęcie jakości

Jakość „jest to całość cech i charakterystyka produktu lub usługi, która niesie z sobą zdolność zaspokojenia potrzeb”. Przy czym obecnie jakość należy definiować jako wyjście naprzeciw lub nawet przekraczanie preferencji konsumenckich (Luning i in. 2005). Pojęcie jakości nie było i nie jest jednoznacznie interpretowane, a próby jej zdefiniowania podejmowano wielokrotnie na przestrzeni wieków. W języku potocznym jakość służy do określenia doskonałości produktu lub usługi. Joseph Juran, jeden z wielkich autorytetów zarządzania jakością, określił jakość jako stopień zaspokojenia przez wyrób potrzeby określonego nabywcy, a Phil Crosby – jako zgodność z wymaganiami (Skrzypek 2000). Jakość niską

lub wysoką wiąże się z oceną zakresu, w jakim dany produkt odpowiada wymaganom oceniającego. Mówiąc o jakości żywności należy uwzględnić cechy decydujące o stopniu zdrowotności, atrakcyjności sensorycznej i dyspozycyjności oraz cechy związane z aspektem rynkowym i marketingowym produktu, jak uzasadniona cena, opakowanie, informacja na etykiecie (Kijowski i Sikora 2003 za Szczuckim). W ostatnich latach, wzrost troski o pogarszający się stan środowiska i obserwowane niekorzystne zmiany klimatu powodują, że coraz większego znaczenia nabierają również charakterystyki produkcyjne i aspekty środowiskowe produkcji, które mają znaczenie w akceptacji produktu przez konsumenta, natomiast nie muszą wpływać bezpośrednio na właściwości fizyczne produktu. Z przedstawionych rozważań wynika, że na jakość składają się cechy użytkowe wyrobu i wymagania odbiorcy, które zależą od jego potrzeb, dochodów i cen (Oyrzanowski 1989). Najważniejsze jest spełnienie oczekiwań nabywcy w stosunku do wyrobów i uwzględnienie jego potrzeb. Z punktu widzenia producenta i konsumenta ważne jest zapewnienie jakości handlowej i zdrowotnej owoców, ponieważ jest ona wymagana przepisami prawa oraz uwzględnienie innych aspektów jakości, które są ważne z punktu widzenia konsumentów. Jakość handlowa artykułów żywnościowych została zdefiniowana w ustawie z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (Dz. U. 2005, Nr 187, poz. 1577, z późn. zm.). Obecnie w podejściu do zapewnienia jakości żywności rezygnuje się z pełnej kontroli wyrobów finalnych na rzecz kreowania jakości w całym procesie wytwarzania wyrobu oraz uznaje się, że każdy element może mieć potencjalny wpływ na bezpieczeństwo żywności. Dlatego też o jakość i o jej utrzymanie trzeba dbać w całym łańcuchu żywnościowym, począwszy od producenta świeżych produktów poprzez przetwórcę i dystrybutorów, a na konsumencie kończąc. Istotna jest rola producenta na etapie produkcji podstawowej, ponieważ owoce spożywane są najczęściej w postaci świeżej. Ponadto od jakości surowców w dużej części zależy jakość produktu przetworzonego na bazie owoców czy warzyw.

Jakie zmiany niesie proces globalizacji ?

Tendencja do globalizacji rynku jest cechą współczesnej fazy postindustrialnego rozwoju gospodarczego. W wymiarze oficjalnym

zmniejsza się rola rządów i parlamentów narodowych na rzecz tworzenia nowego ładu prawnego i instytucji o charakterze ponadnarodowym. Na tym etapie rozwoju pojawiają się i zyskują na znaczeniu międzynarodowe organizacje pozarządowe, ruchy globalistyczne, a tradycyjne struktury, jak państwo czy naród przechodzą kryzys. Globalizacja niesie za sobą także zmiany jakościowe powiązań eksportowo-importowych, gdzie rynek światowy jest traktowany jako rynek docelowy. W tradycyjnej koncepcji rynek krajowy był rynkiem docelowym, z którego nadwyżki przeznaczano na eksport. Zmiany te oznaczają ewaluację tradycyjnie rozumianego handlu zagranicznego w kierunku współpracy przedsiębiorstw z danym rynkiem. W związku z tym pojawiają się nowe możliwości zwiększenia przewagi konkurencyjnej za sprawą zwiększenia skali produkcji czy możliwości standaryzacji. Zachodzące procesy wpływają również na globalizację sposobu postrzegania otoczenia i świadomość konsumentów (Moszkowicz 2005). Ogromna dynamika postępu technicznego prowadzi do skracania się cyklu życia technologii czy wyrobów, do wzrostu niepewności i sceptycyzmu we wszystkich sferach działalności człowieka. O chłonnym rynku, standardowym produkcie czy przeciętnym odbiorcy współcześni przedsiębiorcy mogą tylko marzyć. Obecnie rynek jest nasycony, a klienci znacznie bardziej wymagający niż w przeszłości. Dlatego też głównym problemem zarówno przedsiębiorstwa, jak też gospodarstwa rolniczego jest przetrwanie w szybko zmieniającym się otoczeniu. W rozwiązaniu tego problemu nie pomagają nasilające się trudności w dostępie do rynków zbytu, ale również do rynku środków produkcji. Do tego odczuwalne zmiany klimatyczne i zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego spowodowały konieczność zweryfikowania stosowanych technologii produkcji i zmiany w wymaganiach konsumentów. W tych warunkach przedsiębiorcy, aby przetrwać poszukują pilnie możliwości uzyskania przewagi konkurencyjnej na globalnym rynku i muszą przy tym być zorientowani rynkowo, na klienta. W opinii Moszkowicza (2005) źródeł przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa poszukują w przystosowaniu do pojawiających się luk rynkowych. Silna presja konkurencyjna powoduje, że uzyskana przewaga jest niestety nietrwała. Zjawisko to jest nazywane hiperkonkurencją (D'Aveni i Gunther, <http://www.utdallas.edu/~murthi/hypercomptn.ppt>). W tej sytuacji przedsiębiorstwa muszą być wewnętrznie spójne,

elastycznie reagować na sygnały wewnętrzne i zewnętrzne oraz być całkowicie podporządkowane klientowi (Moszkowicz 2005). W związku z obserwowanymi przemianami Zalewski (2004) prognozuje, że w przyszłości konkurencja pomiędzy dostawcami, przemysłem i sieciami handlowymi zastąpi konkurencję między poszczególnymi przedsiębiorstwami. Będzie to miało z pewnością wpływ na wymagania stawiane przez te ogniwa łańcucha żywnościowego producentom surowców.

W rolnictwie w związku z globalizacją także można dostrzec istotne zmiany i wzrost konkurencji. Zmienia się charakter specjalizacji w produkcji rolniczej, od specjalizacji w wytwarzaniu konkretnych dóbr w kierunku specjalizacji w sposobach ich wytwarzania. Obecnie ważne jest nie tylko, co się wytwarza, ale przede wszystkim jak się wytwarza. Spada względna rola rolnictwa w gospodarce narodowej, a rośnie znaczenie rolnictwa dla zachowania środowiska naturalnego, zatrudnienia, stylu życia czy rozwoju turystyki i rekreacji. Koncepcje rozwoju ilościowego są przewartościowywane do rozwiązań jakościowych, a rolnictwo realizuje coraz częściej nie tylko cele ekonomiczne, ale także socjalne, społeczne, kulturowe czy ekologiczne (Kowalski 2009). W związku z tym pojawia się dylemat, czy produkcję rolniczą rozwijać według kryterium ekonomicznego (opłacalność, dochodowość) czy ekologicznego? W globalnym agrobiznesie zachodzą również procesy koncentracji, które według Zegara (2008) spychają interesy i problemy drobnych rolników i mniej zamożne grupy społeczne na margines. Procesy te oraz istotne nasilenie konkurencji o glebę, wodę i energię przyczyniają się do występowania niekorzystnych efektów zewnętrznych, co ma wpływ na ocenę produktów rolniczych przez konsumentów.

Globalizacja ma także wpływ na zunifikowanie gustów konsumentów, co powoduje, że korzyści z tego procesu odnoszą głównie producenci standaryzowanych artykułów na rynek o światowym zasięgu. Z powodu wielkiej skali produkcji mogą oni ustalać niższe ceny od konkurentów produkujących na rynek krajowy czy lokalny. Wszechobecna reklama zachęca do nadmiernej konsumpcji dóbr i przyczynia się do zmiany zwyczajów żywieniowych, a także groźnego dla zdrowia społeczeństwa zjawiska otyłości (Zegar 2008). W szybkim tempie rozwija się konsumeryzm jako filozofia życia. Przejawia się to w postawach przywiązujących nadmierną wagę do nabywania dóbr i usług, które nie

tylko spełniają rolę użytkową, lecz także dostarczają przyjemności i satysfakcji, mają znaczenie klasowe, kulturowe i emocjonalne. Ma to wpływ na charakter produkcji i produktów, które w tych warunkach nie tyle zaspakajają potrzeby, ile służą konsumpcji (Kowalski 2009). Globalizacja przez rozwój globalnych sieci handlowych zwiększa także zakres wyboru dóbr przez konsumenta, w tym dostęp do produktów o zróżnicowanej jakości.

Rola jakości w zapewnieniu konkurencyjności przedsiębiorstw i produktów

Noori i Radford zdefiniowali sześć wyróżników konkurencyjności: jakość, koszt, czas, elastyczność, niezawodność i obsługę (Luning i in. 2005). Przedsiębiorstwa w coraz większym stopniu zdają sobie sprawę ze znaczenia jakości w walce konkurencyjnej na rynku globalnym. Na tym rynku istnieje również silna presja kosztowa oraz jest wymagane zapewnienie coraz wyższych standardów jakości. Przy czym, w związku z postępującą degradacją środowiska i widocznymi zmianami klimatu, dotyczą one nie tylko cech fizycznych produktu, lecz także związanych z szeroko rozumianym środowiskiem. To powoduje, że obecnie aspekt ekologiczny produkcji jest tak samo ważny jak aspekt ekonomiczny, a więc opłacalność i dochodowość produkcji.

Jakość jest uważana za źródło przewagi konkurencyjnej nie tylko na rynku międzynarodowym, lecz coraz częściej na rynku krajowym. W Polsce przez wiele lat po wojnie ilość żywności była ważniejsza od jakości. Obecnie sytuacja się zmieniła, na rynku jest dość żywności, a nawet występują jej nadwyżki. W takiej sytuacji konsumenci są zainteresowani produktami wysokiej jakości po przystępnej cenie. Kwestie te dotyczą również konkurencyjnego rynku owoców w naszym kraju. W warunkach wysokiej produkcji owoców rynek producenta wyraźnie zmienił się w rynek konsumenta, który w dodatku ma coraz wyższe wymagania odnośnie jakości owoców.

Rewolucja ekologiczna, genetyczna, techniczna czy informatyczna wpłynęła istotnie na zmianę świadomości, zwyczaje żywieniowe, preferencje i procesy podejmowania decyzji w skali gospodarstwa domowego i przez pojedynczego konsumenta. Wszystkie te kwestie przyczyniły się do większej świadomości konsumentów dotyczącej wpływu diety na zdrowie i wzrostu świadomości oraz wrażliwości

ekologicznej. Duża mobilność konsumentów w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia sprawia, że wzorce spożycia z różnych krajów przenikają się, tworząc nową kulturę spożycia, a co się z tym wiąże zapotrzebowania na produkty żywnościowe. Niezmiernie ważna, może nawet ważniejsza od jakości, jest opinia o podmiocie oferującym dany produkt i wiarygodność oraz zaufanie do niego. Znaki jakościowe i certyfikaty pomagają budować to zaufanie, bowiem jak zauważył Deming, jeden z wielkich autorytetów zarządzania jakością, „Bogu wierzymy, wszyscy inni muszą przedstawić konkretne dowody”.

Funkcjonujące bariery w handlu zagranicznym żywnością istotnie utrudniają, a czasem wręcz uniemożliwiają handel płodami rolnymi i żywnością przetworzoną. Dodatkowo od eksporterów wymaga się dowodów potwierdzających zgodność z normami i standardami oraz spełnienie norm dotyczących jakości zdrowotnej żywności i coraz częściej wymogów dotyczących ochrony środowiska. Jak podaje Zalewski (2004, za Roberts), na podstawie badań prowadzonych w USA, zidentyfikowano 330 barier technicznych w handlu żywnością, które ujawniono w 69 krajach (na 132 badanych). Najwięcej barier było związanych z ochroną zdrowia roślin i zwierząt (210), bezpieczeństwem żywności (76) i jej jakością (39). Ograniczenia były nakładane zwłaszcza na produkty przetworzone, produkty zwierzęce i ogrodnicze oraz nasiona zbóż i roślin oleistych.

Wskazane nowe uwarunkowania i wyzwania rozwojowe gospodarki światowej zmuszają do poszukiwania odmiennych sposobów zaspokajania potrzeb związanych z żywnością i produktami rolnymi. Chodzi o uwzględnienie w rozwoju produkcji rolniczej wymogów ochrony środowiska przyrodniczego, o uwzględnienie reguł wyznaczonych przez zasady zrównoważonego rozwoju i uzyskanie dla nowych rozwiązań społecznej akceptacji. W związku z tym rodzi się niepokój, czy sprostamy zmianom w popycie, zwłaszcza że, jak wskazują prognozy OECD zwiększy się ludność świata w latach 2005-2030 aż o 27% (Zegar 2008). W tej sytuacji konieczny będzie istotny wzrost podaży żywności. Wskazane przemiany będą wymagały zmian w dystrybucji żywności i zapewnienia dostępności ekonomicznej. Będą dotyczyły również wymagań jakościowych stawianych procesom i produktom. Wysoka jakość jest warunkiem koniecznym przetrwania przedsiębiorstwa na globalnym, konkurencyjnym rynku. Jest

niezbędna dla rozwoju nie tylko przedsiębiorstwa, ale całego sektora, i daje szanse na udział w korzyściach płynących z globalizacji gospodarki (Zalewski 2004).

Metody zapewnienia jakości owoców

O jakość owoców trzeba dbać we wszystkich ogniwach łańcucha żywnościowego począwszy od etapu produkcji przez przechowywanie i dystrybucję, a na konsumpcji kończąc. Należy pamiętać, że ważny jest etap przedprodukcyjny związany z hodowlą nowych odmian, inżynierią genetyczną oraz produkcją materiału wyjściowego w szkółkach. Dlatego często się podkreśla, że sad zaczyna się w szkółce. Niezmiernie ważna jest hodowla roślin, bowiem jej efektem są rośliny i odmiany o cechach poszukiwanych przez producentów (tolerancyjne w stosunku do niekorzystnych czynników środowiskowych, jak susza, zasolenie, zatopienie itp. oraz o zwiększonej odporności na choroby i szkodniki, większej plenności, wyrównanym wzroście i dojrzewaniu owoców i innych cechach), konsumentów (w zakresie cech sensorycznych, chemicznych, mechanicznych itp.) oraz innych użytkowników (przetwórstwo, przechowalność). Z uwagi na bardzo czasochłonny proces hodowli nowych odmian drzew owocowych często spotyka się odmiany, zwłaszcza jabłoni i grusz, które są przypadkowo znalezionymi siewkami, na przykład 'Granny Smith'. Ponadto proces ten istotnie można skrócić przez zastosowanie metod biotechnologii i genetyki molekularnej. Inżynieria genetyczna cech jakościowych owoców obejmuje, między innymi zmiany w takich cechach jakościowych owoców, jak: barwa, soczystość, zawartość cukrów, karotenoidów, polifenoli, podatność na obicia, zdolność do przechowywania i inne. W wyniku rozwoju metod genetyki molekularnej zwiększyły się możliwości manipulowania materiałem genetycznym roślin, co doprowadziło do pojawienia się roślin transgenicznych (np. pomidora o przedłużonej trwałości, odpornego na wirusy). Zwiększeniu wiedzy o genetycznych uwarunkowaniach jakości owoców służą między innymi badania realizowane w ramach projektu Unii Europejskiej „ISAFRUIT” (www.isafruit.org) czy „HIDRAS” (www.hidras.unimi.it).

Ważne znaczenie w zapewnieniu jakości owoców mają uwarunkowania środowiskowe i stosowane technologie produkcji. Warunki klimatyczne, tj. temperatura i związana z tym długość okresu wegetacji,

nasłonecznienie, poziom i rozkład opadów oraz wiatry na danym obszarze wpływają nie tylko na poziom i strukturę produkcji, lecz także na cechy sensoryczne i zdrowotność owoców. Ważnym czynnikiem środowiskowym jest gleba. Dostarcza ona składników pokarmowych roślinom, lecz także gromadzi zanieczyszczenia występujące w środowisku i przez to może wpływać na zawartość szkodliwych dla zdrowia pierwiastków w owocach. Ważną rolę w zapewnieniu jakości owoców pełnią czynniki związane z warunkami uprawy i zbioru roślin. Wpływają one na właściwości sensoryczne owoców, ich skład chemiczny i wartość odżywczą oraz poziom zanieczyszczeń chemicznych, mechanicznych i biologicznych. Ważny jest wybór odpowiedniego rejonu uprawy i stanowiska, jakość materiału wyjściowego, dobór odmian, rozstawa, stosowane zabiegi agrotechniczne, jakość użytych środków produkcji, terminowość i dokładność wykonania zabiegów pielęgnacyjnych i ochronnych. Ponadto na jakość owoców istotny wpływ mają warunki zbioru plonów (termin, technologia zbioru) i czynności wykonywane po zbiorze.

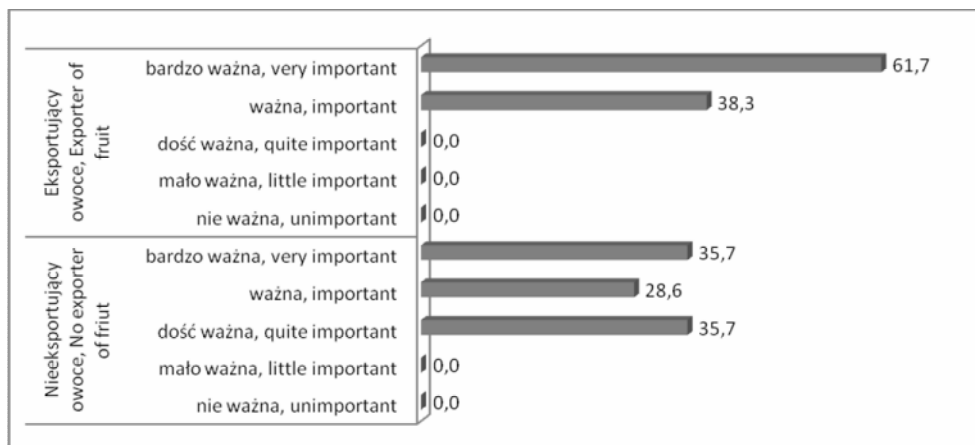
Istotnym elementem ułatwiającym osiągnięcie i utrzymanie jakości procesów i produktów w sadownictwie, zwłaszcza w świetle obowiązujących uregulowań prawnych, jest wdrożenie metod i systemów zapewnienia i zarządzania jakością. Jest to ważny aspekt zagadnienia, również dlatego, że z globalizacją gospodarki i handlu wiążą się duże przepływy towarów, które sprzyjają nieuczciwości (Zalewski 2004). Certyfikowane systemy zapewnienia jakości służą budowie zaufania pomiędzy dostawcą a odbiorcą (konsumentem), ponieważ zgodność z odpowiednimi wymaganiami jest potwierdzona przez niezależną jednostkę certyfikującą (np. GLOBALG.A.P, IFS, HACCP, ISO 22000 i innych). Wśród wielu metod i systemów zapewnienia jakości owoców należy wymienić Dobrą Praktykę Rolniczą, Integrowaną Produkcję, produkcję ekologiczną, systemy GMP/GHP. W zależności od wymagań odbiorcy, producenci mogą wdrożyć w swoim gospodarstwie inne dobrowolne systemy, jak HACCP, QACP, QS, ISO serii 22000, 9000 czy standardy handlowe spełniające wymagania zakładów przetwórczych, handlowców i supermarketów, jak: GLOBALG.A.P., IFS, BRC Global Standard Food czy inne. Podstawy prawne, zakres i problemy związane z wdrażaniem wymienionych systemów w gospodarstwach sadowniczych autorka przybliżyła i opisała w swoich pracach Czernyszewicz (2008 a,b).

Z uwagi na obszerność wskazanej problematyki, kwestie te zostaną w pracy pominięte.

Opinie producentów dotyczące jakości

Z badań prowadzonych w Katedrze Ekonomiki Ogrodnictwa UP w Lublinie, w 2007 r. wynika, że w opinii prawie co drugiego producenta (47%) jakość owoców na rynku krajowym jest dobra, w opinii 35% – zadowolająca, a w 13% – zła (Czernyszewicz 2008a). Taki rozkład zapatrywań producentów na temat jakości owoców oraz obserwacja rynku sugerują, że temat poprawy jakości owoców na rynku krajowym jest nadal bardzo aktualny. Ponadto w cytowanych badaniach prawie 92% ankietowanych sadowników stwierdziło, że jakość owoców jest „ważna” lub „bardzo ważna” dla konsumentów. Opinie producentów były znacząco zróżnicowane i zależały od kierunków zbytu owoców, zwłaszcza czy producent eksportował owoce (rys. 1). Można z tego wnioskować, że zarówno krajowi odbiorcy owoców, jak i konsumenci jeszcze nie w pełni wyrażają swoje preferencje dla wysokiej jakości owoców.

Ważnym motywem podejmowania działań mających na celu poprawę jakości owoców jest możliwość uzyskania wyższej ceny za owoce spełniające oczekiwania i wymagania konsumentów, co się wiąże również z wyższymi dochodami. Z opinią tą zgadzała się ogromna większość ankietowanych sadowników (97%), istotnie częściej producenci eksportujący swoje owoce (Czernyszewicz 2008a). Odpowiedzi te mogą sugerować, że na rynku krajowym wysoka jakość owoców nie jest jeszcze często premiowana odpowiednio wyższą ceną, dlatego ważna jest informacja i edukacja konsumentów w tym zakresie. Ponadto należy zauważyć, że w warunkach bardzo konkurencyjnego rynku ważną korzyścią zapewnienia jakości owoców jest możliwość sprzedaży owoców nie tylko na rynku krajowym, ale też na rynkach europejskim czy światowym, gdzie często ceny są wyższe od cen na rynku lokalnym. Najważniejszymi barierami wdrożenia systemu zapewnienia jakości są w opinii sadowników wysokie koszty związane ze spełnieniem wymagań systemu i jego certyfikacją przez niezależne jednostki certyfikacyjne (40% wskazań) i obawa przed obciążeniem dodatkowymi zapisami i notatkami z przeprowadzonych prac, zabiegów i działań (50% wskazań) (Czernyszewicz 2008a).

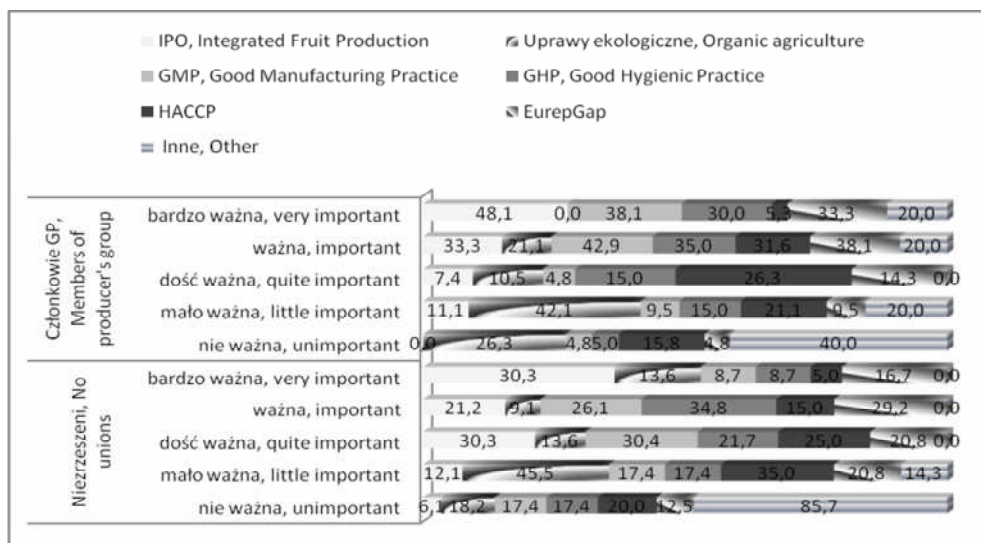

Źródło: badania własne – Source: own research

Rysunek 1. Opinie producentów dotyczące ważności jakości owoców dla konsumentów (% wskazań) – Producers' opinions on the importance of fruit quality for consumers (indications in per cent)

Warto podkreślić, że prowadzenie zapisów jest ważnym aspektem związanym z wdrażaniem systemu jakości, ponieważ zapisy dokumentują realizowane działania i stanowią dowód prawidłowości funkcjonowania systemu zapewnienia jakości w przedsiębiorstwie. Inne powody wskazywano istotnie rzadziej. Producenci, którzy wdrożyli w swoim gospodarstwie system zapewnienia jakości, chcieli w ten sposób zwiększyć przede wszystkim możliwości zbytu swoich produktów (54%), zdobyć nowe rynki zbytu (44%) oraz sprostać wymaganiom odbiorców (44%) i podnieść zaufanie u klientów (42%). Opinie producentów istotnie różnicowała wielkość gospodarstwa i członkostwo w grupie producentów. Duże różnice w opiniach producentów niezrzeszonych i zrzeszonych wynikały z różnych kierunków dystrybucji owoców i dotyczyły przede wszystkim korzyści z wejścia na nowe rynki zbytu, sprostania konkurencji i wymaganiom odbiorców oraz zwiększenia siły negocjacyjnej w kontaktach handlowych (Czernyszewicz 2008a). Wskazane korzyści powinny być akcentowane zwłaszcza w ocenie ekonomicznej wdrażania systemu zapewnienia jakości, gdyż obecnie jest bardzo duża konkurencja na rynku unijnym i światowym, a konsumenci bardzo wymagający i świadomi

wpływu swojego postępowania na zdrowie i środowisko przyrodnicze. Z cytowanych badań wynika, że najbardziej popularną metodą zapewnienia jakości owoców jest integrowana produkcja (83% wskazań) i standard handlowy EUREPGAP (od 2007 r. GLOBALG.A.P.), który miał wdrożony co trzeci ankietowany sadownik (Czernyszewicz 2008a). Systemy te oraz GMP/GHP były oceniane przez częściej niż co drugiego sadownika jako „ważne” lub „bardzo ważne” (rys. 2).

Źródło: badania własne – Source: own research

Rysunek 2. Opinie producentów dotyczące ważności certyfikatów niektórych metod i systemów zapewnienia jakości i bezpieczeństwa owoców (% wskazań) – Producers' opinions on the importance of some methods and systems of fruit quality and safety assurance (indications in per cent)

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz analizy danych wtórnych publikowanych w literaturze i dostępnych na stronach internetowych instytucji zajmujących się certyfikacją systemów zapewnienia i zarządzania jakością wynika, że istnieje potrzeba intensyfikacji działań w tym zakresie, jeśli chcemy by polskie owoce miały szeroki dostęp do rynku unijnego i światowego. Przemawiają za tym również dane dotyczące tendencji zmian w produkcji i konsumpcji owoców, w tym

najważniejszego gatunku z punktu widzenia krajowej produkcji – jabłek, w latach 1990-2007 (tab. 1). Z danych tych wynika, że produkcja owoców w Polsce i na świecie miała tendencję wzrostową, a w Europie – spadkową, jabłek zaś wzrostową, tylko w Europie spadkową. Konsumpcja owoców na świecie i w Polsce miała tendencję lekko wzrostową, a w Europie spadkową, jabłek zaś spadkową w Polsce i Europie, a na świecie lekko wzrostową.

T a b e l a 1

Równania trendu liniowego zmian w produkcji i konsumpcji owoców i jabłek w latach 1990-2007 – Equations of linear regression for the changes in fruit and apple production and consumption during 1990-2007

Owoce – Fruit				
	Produkcja w tonach* Production in tonnes	R ²	Spożycie kg/M/rok** Consumption in kilogrammes per capita per year	R ²
Polska, Poland	$y = 1794,7x - 8152,2$	0,521	$y = 1,444x + 33,813$	0,610
Europa, Europe	$y = -13677x + 599552$	0,211	$y = -0,3077x + 83,451$	0,041
Świat, World	$y = 697339x + 1E+07$	0,904	$y = 0,9011x + 49,67$	0,955
Jabłka, Apple				
Polska, Poland	$y = 52348x + 1E+06$	0,300	$y = -0,1121x + 16,484$	0,112
Europa, Europe	$y = -188886x + 2E+07$	0,327	$y = -0,1604x + 21,418$	0,145
Świat, World	$y = 1E+06x + 4E+07$	0,858	$y = 0,1341x + 6,3516$	0,567

* lata, years 1990-2007 ** lata, years 1990-2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych FAO – Source: own calculations based on FAO data

PODSUMOWANIE

Globalizacja rynku jest faktem. Dlatego należy dostosować się do zmian, które generuje. Dotyczy to również bardzo konkurencyjnego rynku owoców. W warunkach nadprodukcji owoców na rynku światowym i stagnacji, a nawet lekkiej tendencji spadkowej w konsumpcji przewagę konkurencyjną może zapewnić wysoka jakość handlowa i zdrowotna oferowanych owoców, potwierdzona odpowiednimi certyfikatami wyda-

nymi przez niezależne od producentów i odbiorców akredytowane lub upoważnione z mocy prawa instytucje. Osiągnięcie przewagi konkurencyjnej, której źródłem jest szeroko rozumiana jakość pozwoli lepiej dostosować produkcję do wymagań odbiorców, pokonać wiele barier występujących w handlu zagranicznym i mieć udział w korzyściach płynących z globalizacji, a przede wszystkim przetrwać w szybko zmieniającym się otoczeniu. Poza tym wysoka jakość owoców mogłaby przyczynić się do wzrostu konsumpcji owoców w naszym kraju, co jest niezwykle ważne ze społecznego punktu widzenia, bowiem w długim okresie może przyczynić się do poprawy zdrowia społeczeństwa.

LITERATURA

- Czernyszewicz E. 2008a. Zapewnienie jakości i bezpieczeństwa owoców w aspekcie preferencji konsumentów. Rozprawy Naukowe UP w Lublinie, z. 333, Wydaw. UP w Lublinie, Lublin.
- Czernyszewicz E. 2008b. Metody i systemy zapewnienia jakości owoców i warzyw w produkcji podstawowej. *Towaroznawcze Problemy Jakości*, 3(16): 56-68.
- D'Aveni R., Gunther R. Hypercompetition. *Hypercompetitive Rivalries*. <http://www.utdallas.edu/~murthi/hypercomptn.ppt.>, dostęp 10.07.2009 r.
- Kijowski J., Sikora T. (red) 2003. Zarządzanie jakością i bezpieczeństwem żywności. Integracja i informatyzacja systemów. WNT, Warszawa.
- Kowalski A. 2009. Czynniki wpływające na kierunki rozwoju rolnictwa w zmieniającym się świecie. W: *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich*. Pr. zbior. pod red. A. Harasima, IUNG, Puławy: 9-19.
- Luning P.A., Marcelis W.J., Jongen W.M.F. 2005. Zarządzanie jakością żywności ujęcie technologiczno-menedżerskie. WNT, Warszawa.
- Moszkowicz M. (red.) 2005. Zarządzanie strategiczne. Systemowa koncepcja biznesu. PWE, Warszawa.
- Oleszek W., Maliszewska-Kordybach B. 2009. Jakość i bezpieczeństwo żywności i pasz pochodzenia roślinnego. W: *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich*. Pr. zbior. pod red. A. Harasima, IUNG, Puławy: 193-205.
- Oyrzanowski B. 1989. Jakość dla konsumenta, producenta i gospodarki narodowej. PWE, Warszawa.
- Skrzypek E. 2000. Jakość i efektywność. Wydaw. UMCS, Lublin.

- S z y m a ń s k a A. (oprac.) 2007. Informacja zbiorcza o wynikach kontroli planowanej w zakresie jakości handlowej świeżych owoców, GIJHAR-S, Warszawa, wrzesień, www.ijhar-s.gov.pl.
- Z a l e w s k i R. I., 2004. Zarządzanie jakością w produkcji żywności. Wydaw. AE w Poznaniu, Poznań.
- Z e g a r J. 2008. Światowe problem rolnictwa i wyżywienia. Realia i co dalej ..., 6(09): 17-36.